

РЕЛІГІЙНА ФРАЗЕОЛОГІЯ ЯК ЕКСПРЕСЕМА В СУЧАСНИХ МЕДІАТЕКСТАХ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОМОВНОГО ЮТУБ-КОНТЕНТУ)

Оксана Ципердюк

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76015, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57; тел. +380(342) 59-60-08;
e-mail: oksana.tsyperdiuk@pnu.edu.ua*

У статті досліджено експресивний потенціал релігійних фразеологічних одиниць у сучасному медійному мовленні на матеріалі українськомовного ютуб-контенту. З'ясовано, що в медіатекстах періоду повномасштабної російсько-української війни вжито як інтертекстуальні засоби релігійні фразеологізми здебільшого біблійного та фольклорного походження. Розглянуто бібліїзми, серед яких переважають семантично та структурно трансформовані загальновідомі крилаті вислови зі Святого Письма, зрідка функціонують маловідомі фраземи й цитати. Проаналізовано релігійні народнорозмовні фразеологічні одиниці: формули християнського мовленнєвого етикету, приказки та прислів'я з релігійною семантикою або релігійними компонентами. Експресивні можливості аналізованих стійких словосполук пов'язані з тим, що вони належать до прецедентних мовних одиниць і зберігають свою релігійну стилістичну маркованість навіть поза контекстом. Водночас експресивність релігійних фразеологізмів зростає в нетиповому стильовому оточенні, а також через їхню семантичну та формальну трансформацію в масмедійних текстах і відповідно переносно-образне вживання. Спостережено, що експресивність релігійної фразеології формують два семантичні полюси: позитивне експресивне навантаження із конотаціями урочистості, шанобливості, гумору (стосується переважно України, її воїнів) і негативно-оцінне – із відтінком згрубілості, зневажливості, іронії, сарказму (для вираження ставлення до дій росії, її військ, а також до окремих осіб і явищ усередині нашої держави). Підкреслено, що релігійно марковані фраземи є експресемами в масмедійних текстах, оскільки вони виконують експресивно-стилістичну роль, яка поєднує, окрім номінативного, емотивний, аксіологічний, волюнтативний, художньо-образний та оцінний компоненти. Стверджується, що не всі виявлені в мові ЗМІ релігійні фразеологізми (навіть дуже відомі) представлені в лексикографічних працях і тому сучасним українським лексикографам рекомендовано звернути більшу увагу на опис релігійної фразеології.

Ключові слова: релігійний фразеологізм, бібліїзм, прецедентна мовна одиниця, трансформація фразеологізму, інтертекстуальність, експресема, експресивність, медіатекст, інтернет-мовлення, ютуб-контент.

Постановка проблеми. Медійна мова надзвичайно чутлива до суспільних змін, тому в ній спостерігаємо «постійне оновлення лексико-фразеологічного складу, активне поповнення новими лексемами, їхніми лінгвістичними трансформаціями, на що впливають ключові функції ЗМІ – інформативна, аналітична й маніпулятивна» [10, с. 72].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення особливостей функціонування мовних одиниць у медіамові ХХІ ст. постійно цікавить українських мовознавців. Так, динаміка української фразеології «в медійній комунікації нового часу» стала об'єктом аналізу в праці Д. Сизонова, який зазначає, що фразеологія зазнає інновацій, модифікацій на рівні типології, семантики, функцій і «виявляє свій широкий комунікативний потенціал для досягнення кінцевої мети – впливу на реципієнта та повноцінне його інформування» [10, с. 73]. Мовознавець оперує терміном *медійний фразеологізм*, який використовує в широкому розумінні, включаючи до нього «знаки культури, вербальні коди, прецедентні феномени, широко відомі цитати, афоризми, паремії, фразеологізовані терміносполуки й ін., які активно функціонують у медіапросторі, розширюючи його експресивні та маніпулятивні властивості» [10, с. 73]. Т. Коваль фразеологічні одиниці вважає «ефективним засобом експресивізації в газетному дискурсі» [4, с. 11], підкреслюючи широке вживання крилатих висловів і цитат задля «впливу на адресата з метою сформування оцінне ставлення до зображуваних подій і явищ, подати їх емоційно-оцінну характеристику» [4, с. 18].

У контексті нашого дослідження варта уваги наукова розвідка А. Кузи, яка аналізує особливості функціонування релігійної фразеології в сучасній українській мові на матеріалі публіцистичних текстів та інтернет-простору й зазначає, що «поширенню релігійної фраземіки сприяють і сучасні інформаційні засоби, зокрема Інтернет» [7, с. 2], а окремі фразеологічні одиниці на зразок *Небесна сотня*, *молитовний майдан* «мають одночасно релігійну та національно-патріотичну конотацію» [7, с. 16]. А. Куза простежує також, як українську релігійну фразеологію представлено в словниках кінця ХХ – початку ХХІ ст. [6]. Фразеотвірні можливості релігійних лексем у сучасній комунікації вивчає А. Ковтун, убачаючи перспективу подальших мовознавчих студій у дослідженні особливостей уживання релігійної фразеології в сучасних ЗМІ, «зокрема в соціальних мережах» [5, с. 72].

Останнім часом релігійно марковані фразеологічні одиниці зчаста стають об'єктом мовознавчого аналізу, але науковці здебільшого опи-

сують семантику фразеологізмів із теонімом *Бог*: на основі діалектного мовлення [9], у порівняльному аспекті на матеріалі української, англійської та турецької мов [13] тощо.

Мета нашої статті – дослідити експресивні можливості релігійних фразеологізмів у сучасних медійних текстах на основі різноманітних українськомовних ютуб-матеріалів періоду повномасштабної російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. До релігійної фразеології зараховуємо «усталені, часто відтворювані в мовленні одиниці з високим рівнем образності, експресії, абстракції, символіки, узагальнення, з релігійною семантикою або релігійною конотацією та релігійними компонентами» [7, с. 5].

Мовознавці трактують експресивність як «властивість мовної одиниці підсилювати логічний та емоційний зміст висловленого, виступати засобом суб'єктивного увиразнення мови» [4, с. 7] і вважають категорією, яка має прагмалінгвістичний характер, оскільки зосереджує увагу на змістовому наповненні висловлювання з метою впливу на реципієнта. Для позначення мовної одиниці з експресивним навантаженням функціонує термін *експресема*, найбільш прийнятну, на наш погляд, дефініцію якого подає Н. Гуйванюк: «Експресема – це елемент лінгвостилістичної системи, мовленнєва одиниця, вжита в експресивно-стилістичній функції, яка суміщає в собі власне лінгвістичне значення з емотивним, аксіологічним, волюнтативним, естетичним, художньо-образним, оцінним тощо» [2, с. 91]. Експресемами можуть бути одиниці різних мовних рівнів, у тому числі й фразеологізми.

Простеживши функціонування релігійних фразеологічних одиниць у масмедійному інтернет-мовленні, ми виявили в аналізованих текстах їхню меншу кількість порівняно з релігійними лексемами (про експресивність релігійної лексики детальніше див. нашу статтю [12]), але високий ступінь експресивізації, зумовлений здебільшого семантичною і формальною трансформацією релігійних фразем. Експресію релігійно маркованої фразеології посилює її вживання в нерелігійних текстах, у нетиповому (зчаста контрастному) контексті.

На експресивність релігійної фразеології вже вказували лінгвісти, зокрема Н. Бабич: «Експресивність фразеологізмів з лексемою *Бог* – здебільшого піднесена (благоговійна) чи нейтральна (урівноважена), але трапляється і контекстуальне (стилістичне) переведення такої тональності у знижену» [1, с. 122]. Дослідниця також слушно зазначає, що «сприймання сучасним мовцем змісту багатьох давніх за походженням фразеологізмів <...> залежить від обізнаності зі змістом Біблії та Євангелій» [1, с. 123]. Тому закономірно журналісти та блогери зазвичай уживають у своїх матеріалах загальновідомі релігійні фразеологічні одиниці, зокрема бібліїзми, зчаста трансформуючи їх. Їхнє використання

демонструє певний інтелектуальний рівень авторів медіатекстів, потребуючи водночас такого ж рівня знань і від реципієнтів.

У сучасному українському мовному просторі, що засвідчують тексти різних стилів (окрім релігійного), крилаті вислови зі Святого Письма, як стверджують дослідники, «відірвавшись від біблійного тексту, вживаються як усталені (фразеологічні) одиниці мови – в узагальненому, переносному або образному значенні» [3, с. 8-9]. Це підтверджують і наші спостереження щодо функціонування релігійної фразеології біблійного походження в тому українськомовному ютуб-контенті, який ми проаналізували.

Серед біблійних фразем виявлено крилаті вислови із книг як Старого, так і Нового Заповітів.

Як засіб експресивізації мовлення автори медіаматеріалів використовують частовживані старозавітні афоризми в загальновідомих переносних значеннях. Так, фразему *манна небесна* (Вихід, 16: 31-36), що означає «несподівано одержані життєві блага» [3, с. 64], у зниженій тональності, із негативною конотацією фіксує заголовок: *Вам манна небесна, все дозволено* (Народовладдя, 18.12.2022). У деяких випадках біблізми подано в цитатах, які передають мовлення не автора, а героя матеріалу, як-от: *Голова штабу оборони Дніпра Геннадій Корбан <...> раніше обіцяв винагороду тим, хто встановить людей, які причетні до удару по житловому будинку, та написав: «Око за око, зуб за зуб» для воєнних злочинців* (Радіо Свобода, 17.01.2023). Старозавітний афоризм *око за око, зуб за зуб* (Левіт, 24: 20), уживаючись у переносному значенні «відплата повною мірою за кимось заподіяне зло» [3, с. 73], передає негативно-оцінне ставлення до московських загарбників, які чинять воєнні злочини, обстрілюючи житлові будинки.

Окрім фразеологічні одиниці засвідчують ще й структурну трансформацію, зокрема заміну компонента. Напр.: *Великий потоп. Не всі західні ЗМІ зважилися засудити за підриєв Каховської ГЕС її винуватця – Росію* (Радіо НВ, 06.06.2023). У крилатому вислові *всесвітній потоп* (Буття, 7: 11-12), який зазвичай уживають, коли йдеться «про велику зливу (це жартівливе вживання), а насамперед <...> про величезну катастрофу, стихійне лихо» [3, с. 32], змінено прикметниковий компонент, що звужує масштаби лиха. Вислів ужито для привернення уваги до змісту повідомлення, а контекст підтверджує відсутність жартівливого відтінку.

Численні медіатексти фіксують біблійну алюзію на старозавітний афоризм *Давид і Голіаф* (Перша книга Царів, 17: 11-58), який красномовно описує ситуацію російсько-українського протистояння. Пор.: *І якими б сильними ви не були, ми зробимо так, що ваші вороги будуть сильніші і Давид завжди переможе Голіафа, точно так же, як Україна перемагає Росію* (Микола Давидюк, 22.12.2022); *Голіаф не має шансів*.

Але, на жаль, має потенціал (Країна_інфо, 17.02.2023); *Україна – доказ існування Бога? Чому Давид перемагає Голіафа?* (Олександр Палій, 14.04.2023). Згідно зі Святим Письмом, Давид – мирний пастух (історична особа, як стверджують дослідники), а Голіаф – велетень-воїн. «Вислів “Давид і Голіаф” уживають, коли хочуть підкреслити неспівмірність порівнюваного» [3, с. 92]. У поданих попередньо фрагментах зрозуміло, що Давид асоціюється з Україною, а Голіаф – це росія. Однак цю ж алогію як експресивний засіб деякі журналісти використовують для зображення конфлікту між Китаєм і Тайванем: *Давид проти Голіафа – азійський сценарій. Чи зважиться Китай напасти на Тайвань* (Радіо НВ, 17.04.2023).

У мовленні деяких блогерів-інтелектуалів виявлено розлогі цитати з Біблії, покликані привернути увагу до змісту матеріалу. Напр.: *...розпочну з цитати нашого старого приятеля царя Соломона. Цей вислів Екклезіаста Проповідника цитують різними мовами. Наведу мовою оригіналу: «...». («Не кажи, як це сталося, що давні часи були ліпшими, ніж теперішні, бо не з мудрості ти запитався про це»). Наступні покоління філософів, інтерпретуючи зміст цієї фрази, пояснювали, що мається на увазі Екклесіастом: ніколи не треба скаржитися на час, ти для того й народжений, щоб його покращити* (Дмитро Чекалкин, 30.01.2023). Ідеться про Книгу Екклесіаста, або Проповідника (7: 10), цитату з якої блогер не лише подає мовою оригіналу (як нам видається, задля підкреслення свого інтелектуального рівня та посилення експресії вислову), але й пояснює її, що допомагає краще сприймати текст.

Аналізований ютуб-контент багатий і на крилаті вислови з різних книг Нового Заповіту. Це також зазвичай загальновідомі стійкі словосполучення, але медійники в тих чи тих контекстах наповнюють їх оригінальним змістом. Напр.: *Таємна вечеря Паши Мерседеса. Ексклюзив! Паша «Мерседес» в готелі Rixos в Туреччині* (5 канал, 01.08.2023). Вислів *Таємна вечеря*, який фіксують усі Євангелія (Матвія, 26: 17; Марка, 14: 12; Луки, 22: 7, Івана, 13: 1) і який здебільшого переносно називає «зібрання або зустрічі людей, серед яких є й односторонні, й відступники, зрадники» [3, с. 210–211], у наведеному фрагменті є експресивною, використаною із сарказмом для змалювання одіозного служителя церкви.

Фразеосполучення *вовк в овечій шкурі* (Матвія, 7: 15) з негативною конотацією (у повній та усіченій формах) містить текст, де згадується про російських спортсменів: *Російські спортсмени напевно зараз вбивають українців, але потім змінюють роботу. Ви знаєте приказку: «Вовк в овечій шкурі». Ми, українці, знаємо вовка з 2014 року!*, – сказав Кличко (Країна_інфо, 17.02.2023). Такий фразеологізм біблійного походження називає «лицеміра, який свої злі наміри ховає під личиною добродушності, чесності, лагідності» [3, с. 195]. Іншу роль відіграє цей крилатий ви-

слів у матеріалі блогера, напр.: **Вовк в овечій шкурі**. Чи дарма ми переоцінюємо Чорновола? *Справжня ідеологія та політична біографія* (Новосилецький, 28.08.2023). Автор послуговується біблійною фразеологією в заголовку задля привернення уваги, щоби заінтригувати реципієнтів, а не для оцінки, як у попередньому прикладі.

У фрагменті *Міністр закордонних справ України (2014-2019) Павло Клімкін ... оцінив, наскільки серйозним є камінь спотикання між Україною та Польщею – питання зерна* (Сніданок з 1+1, 04.08.2023) зафіксовано крилатий вислів із Послання апостола Павла до римлян (9: 31–33), що означає «перешкоди, труднощі, на які натрапляємо в певній справі» [3, с. 266], а в нашому випадку слугує експресею, яка надає вислову певної офіційності.

У кількох матеріалах натрапляємо на фразему *Судний день*, що є структурною трансформацією крилатого вислову *Страшний суд* із Об'явлення Івана Богослова (Апокаліпсис), 20: 4–6. «*Страшний суд* – це суд, який має бути після другого пришествя Ісуса Христа, над усіма людьми, які жили на землі» [3, с. 283], але в медійних текстах цей афоризм функціонує в переносному значенні, коли «говориться про щось страшне», «про вимір найвищої справедливості» [3, с. 284, 285]. Пор. відповідно: *США перекинули до Європи «літак судного дня»* (Країна_інфо, 02.02.2023); *Судний день для рашистів. Нітартс вдарив по військовій частині* (Радіо НВ, 26.01.2024); «*Судний день*» суддів. *Взялись за суддів. Суддів покарали за аномальні статки і справи майдану* (Є питання, 01.12.23). В останньому прикладі посилюється експресія фразеологізму через гру слів.

Біблійний алюзійний характер має вислів *страсті церковні*, який виник на базі словосполуки *страсті Христові* шляхом заміни компонента. Винесений у заголовок, цей трансформований бібліїзм, сповнений сарказму, привертає увагу споживачів інформації: *Страсті церковні. РПЦ проти церкви* (Історія для дорослих, 11.04.2023).

Деякі блогери постійно вживають той чи той фразеологізм біблійного походження, напр.: *Кожному воздасться по лайках його* (ютуб-канал імені Т. Г. Шевченка). Так брати Капранови завершують кожне відео, заохочуючи глядачів підтримувати його вподобайками. Для посилення експресивно-стилістичного впливу автори використовують установлену словосполуку із Євангелія від Матея, 16: 27 («*Бо прийде Син Людський у славі Свого Отця з Анголами Своїми, і тоді “віддасть кожному згідно з ділами його”*»), але в старослов'янському мовному оформленні, водночас замінюючи один із компонентів англізмом *лайк*, що посилює експресивність через контрастне лексичне оточення.

Зростання рівня експресивності трансформованої біблійної фразеологічної сполуки спостерігаємо також в іншому прикладі: *Друге пришествя Зе. Вибори президента і Ради навесні?* (Цензор. НЕТ, 11.10.2023). Заміна у

вислові *Друге пришестья Христа* (Матвія, 24: 44), котрий переважно «вживається тоді, коли якась надзвичайно важлива подія відкладається на дуже віддалений час» [3, с. 234], компонента, зокрема теоніма як лексеми високого стилю зневажливою власною назвою – абрєвіатурою, породжує експресію зниженої тональності з іронічним стилістичним відтінком.

Новозавітний афоризм *Не хлібом єдиним буде жити людина* (Матвія, 4: 4) означає, що «людина не може обмежитися самим лише задоволенням матеріальних потреб; духовні запити не менш важливі для неї» [3, с. 167]. У досліджуваному ютуб-контенті його знаходимо у видозмінєній формі (усічення, заміна компонента): *Не Різдвом єдиним: українські церкви готуються перейти на новий календар – що зміниться* (5 канал, 04.01.2023). Трансформована фразеологічна одиниця в заголовку привертає увагу, має нетипове переносне вживання та вказує на календарні зміни не лише стосовно Різдва, але й інших релігійних свят.

Крилатий вислів *Боже ягня* (Івана, 10: 16) у різних варіантах (*Божа вівця*, *агнець Божий*) уживають «на позначення смирної громади, що не має власної думки, сліпо йде за провідцями» [3, с. 259]. Цей біблійзм має алюзійний характер (у формі порівняння): *Якщо минулого року я як чємна вірянкє, як оцє овечкє, чємно чєкалє, покє настєятєль моєї цєрквє Шєвчук чєрєз своїх свєщєнників скєжє, цє, людє добрі, сїдємо до Вєчєрї 24 груднє. Він цьогє не скєзєв. Я чєкалє...* (Ірина Фаріон, 23.12.2022). Такі алюзійні вияви біблійних релігійних фразеологізмів засвідчують певний інтелектуальний рівень блогера.

Стійка сполука *ворота пекла* походить із Євангелія від Матвія (16: 18): *«Я кажу тобі: Ти Петро, і на цій скелі Я збудую Свою Церкву, і ворота пекла не здолають її»* (переклад Ю. Попченка). Журналісти використали її як експресему і в заголовку (*«Гра в пінг-понг» і «ворота пекла»*). Журналісти *New York Times* розповіли про ситуацію на лінії фронту в Запорізькій області), і далі в тексті матеріалу, у цитаті (*«Вони їх [авіабомби] скидають парами, вісім штук за годину», – сказав 27-річний український військовий із позивним «Кіт». Він каже, що звук при цьому такий, наче «на тебе падає винищувач», наче «ворота пекла відчиняються»*) (Радіо НВ, 09.01.2024), аби передати пекельні фронтові умови та жахіття війни.

Висока частотність властива стійкій словосполуці *Небесний Єрусалим*, переносне значення якої розкрито в самих медійних текстах. Напр.: *Від «Небесного Єрусалиму» до «насильницької мобілізації»: в РНБО спрогнозували чергові фейки роспропаганди* (Детектор медіа, 16.10.2023); *«Небесний Єрусалим» на півдні України: навіщо російський агітпром поширює конспірологічну теорію. ...Після поновлення війни в Ізраїлі та Палєстині в українських соцмережах почала ширитися черговє конспірологічнє теоріє – про нїбито запланованє переселєннє єврєїв*

на територію України для створення нової держави, *«Небесного Єрусалима»* (Детектор медіа, 16.11.2023); *Небесний Єрусалим в Україні? Щодо побудови Небесного Єрусалиму в Україні – не плутайте грішне з праведним!* (Tsybulko Talk, 31.12.2023). За християнським віровченням, Небесний Єрусалим (Новий Єрусалим), тобто Царство Боже, зійде на Землю наприкінці історії людства, пор.: *«І я, Іван, бачив місто святе, Новий Єрусалим, що сходить із неба від Бога, що був приготований, як невіста, прикрашена для чоловіка свого»* (Об'явлення св. Івана Богослова, 21: 2).

Біблійний вислів *небесне військо (воїнство)*, який найчастіше вживають для позначення ангелів, знаходимо в книгах і Старого, і Нового Заповітів: *«Бачив я Господа, що сидів на престолі Своїм, а все небесне військо стояло при Ньому з правиці Його та по лівиці Його»* (Перша книга Царів, 22: 19; пор. Луки, 2: 13). Свою первісну семантику вказаний афоризм зберігає в заголовку *«До небесного війства приєднався 21-річний спортсмен»* (sport_na_gau..., 13.01.2024), формуючи водночас ефемізм зі значенням 'померти'. Однак у мовленні журналістів цю фразеологічну одиницю зафіксовано й дещо структурно видозміненою, але основне, що через контрастне семантичне оточення відбувається її десакралізація, яка супроводжується конотацією сарказму: *«Боже війство»: як попи РПЦ закликають вмирати за путіна. Російські попи навчають дітей вбивати* (Військове телебачення України, 11.02.2023). Таким чином, спостерігаємо полярне використання фраземи: із позитивним забарвленням (коли стосується українського воїна) та негативним (для опису ворога).

Як і більшість дослідників, не ототожнюючи релігійної та біблійної фразеології, у межах релігійних фразеологічних одиниць, окрім усталених словосполук зі Святого Письма, виокремлюємо фразеологізми фольклорного походження: приказки та прислів'я, які передають народне уявлення про правди віри; релігійні вітання, побажання, благословення (тобто формули мовленнєвого етикету вірян). Релігійні народнорозмовні фраземи актуалізуються в медійних текстах, функціонуючи переважно в прямій мові, цитатах, і відображають особливості мовлення українців у період повномасштабної російської-української війни, виражаючи водночас модально-оцінне значення.

Привертають увагу фраземи з теонімом *Бог*, хоча їх не завжди фіксують лексикографічні праці. Так, у словниках не знаходимо фраземи з теонімом і змінним компонентом, яку представлено в наступних прикладах і вжито для номінації високопрофесійного фахівця своєї справи: *Новий голова Укроборонпрому Сметанін – інженер від Бога* (Радіо НВ, 29.06.2023); *Лікарі були від Бога на «Азовсталі»* (Суспільне Івано-Франківськ, 18.01.2024); *Колядники від Бога! За три доби вколядували: – П'ять бойових літаків рф і один бойовий корабель!* (Prayer Group,

26.12.2023). В останньому фрагменті маємо переносне вживання лексеми *колядники* з гумористичним експресивно-стилістичним навантаженням.

Фразеологізм *як боги* з *зі словоспол.* почувати себе. Упевнено, добре [11, с. 34] виявлено трансформованим: *Ніс свій кулемет і працював з ним як Боженька* (Фабрика новин, 13.01.2024). Демінутив посилює емоційний складник вислову. Як натяк на фразему *Бог зна коли* 'невідомо коли' трактуємо вживання теоніма Бог у заголовку – прямій мові: *Знає лише Бог, – Буданов про те, коли закінчиться війна* (24 канал, 06.08.2023).

До релігійної фразеології зараховуємо й одиниці з лексемами на зразок *чорт*, *біс*, *демон*, оскільки сакральне, як аксіологічно амбівалентне, «містить на своїх полярних полюсах не лише святе й чисте, а й нечисте, демонічне» [8, с. 72]. Такі фраземи теж мають фольклорне джерело та сповнені негативно-оцінної експресії. Напр.: *А сьогодні їх готують до того, щоб (чим чорт не жартує) їм на голови не почали летіти з Києва дрони і ракети і щоб хтось не взяв раптом Москву* (Є питання, 21.01.2023) – мається на увазі можливість несподіваної події. Виявлено також фраземи-трансформи із указаними компонентами: *ДБР злі як чорти!* (Телеканал Прямий, заголовок, 22.09.2023); *Залужний злий, як демон* (Корупція_Інфо, 13.10.2023); *Якого біса ми не були готові до війни?* (Є питання, заголовок, 23.04.2023). Пор. представлення цих фразеологічних одиниць у словниках: *злий як собака* 'надзвичайно, дуже' [11, с. 674], *якого чорта (гаспида)* 'грубо, несхв. 1. Чому, навіщо?' [11, с. 770]. Особлива експресія та емоційна наснага властива цій словосполучі в назві рубрики на одному з каналів: *Якого біса?* (Є питання, 01.08.2023).

Словосполуку *бити поклони*, що називає в релігійному мовному вжитку обрядову дію, в іншому стильовому контексті вжито в переносному (десакралізованому) значенні '2. *Перед ким – чим*. Схилятися перед ким-, чим-небудь' [11, с. 29]: *Прийшли на Банкову бити поклони. Московські попи пішли до президента: що далі?* (5 канал, 20.03.2023).

Доки дрон не вдарить. *Що завадило Україні розпочати виробництво власних ударних безпілотників та чи вдасться все надолужити* (Радіо НВ, 31.01.2023) – цей заголовок фіксує трансформацію фразеологізму з релігійним складником *Доки грім не вдарить, мужик (чоловік) не перехреститься*, що має значення 'людина схаменеться лише тоді, коли прийде біда'. Видозміна полягає в усіченні та заміні компонента *грім* на *дрон*, що привертає увагу реципієнтів до змісту повідомлення.

До аналізу залучаємо й ті фраземи, які первісно не були релігійними, але стали такими через появу в їхній структурі релігійного компонента, напр.: *Православні на всю голову*. *Це вже давно не про релігію – Соня Кошкіна* (Радіо НВ, 26.09.2023). Пор. із первісним фразеологізмом:

хворий на всю голову 'придуркуватий, дуже немудрий'. Експресивність трансформи зростає через контрастне (семантично знижене) оточення релігійної лексеми, яка належить до високого стилю мовлення. Українські фразеологічні словники не фіксують цієї стійкої сполуки, хоча в розмовному мовленні є фразеологізм *слабий (хворий) на голову*.

У блогосфері, яка великою мірою передає особливості розмовного мовлення, функціонують усталені релігійні етикетні формули, що засвідчує зростання релігійності українців у воєнний час. Це християнські вітання, ужиті навіть у гумористичному контексті, що посилює експресивність вислову, проте аж ніяк не десакралізує їх. Напр.: *Дух Різдва в сержантському чаті: «Христос народився. Доведіть цю інформацію до підлеглих»* (Павло Вишебаба, 25.12.2022). В основі гумору – інформаційна функція релігійного вітання. Наскільки поширені формули християнського етикету в мовленні, бачимо, наприклад, із коментарів до світлин із написом *Кому колядувати?: Колядуйте всім нам, будь ласка, наші Герої! Тримайтесь та бережіть себе. Божого захисту вам. Молимося за всіх вас; Ми всі чекаємо на Ваші колядки, рідненькі Ви наші! Слава Ісусу Христу і нашим воїнам ЗСУ!!!* (Павло Вишебаба, 26.12.2022). Виділені етикетні фрази передають побажання, привітання-возвеличення, а останній приклад фіксує трансформацію стійкої словосполуки через її розширення задля вираження пошанування нашим захисникам.

Пор. також: *«Боже, бережи населення від москалів». Як поводитися росіяни, коли захопили Львів у 1914–1915 роках...* (Радіо НВ, заголовок, 15.01.2023). Словосполуку *Боже, бережи* сприймаємо як стали на тлі подібних (*Боже, бережи Україну; Боже, бережи короля*). Вона за походженням є молитовним проханням, але в наведеному фрагменті радше передає застереження від чогось, бажання уникнути чогось небажаного, синонімізуючись із фразеологізмами *не дай Боже (Бог, Господь, Мати Божя)* [11, с. 186], *не доведи (не приведи) Господи (Боже, Бог, Господь)* [11, с. 211]: *«Не дай Боже Китаю почне допомагати РФ»* (Радіо НВ, 25.02.2023). Виділений в останньому прикладі-заголовку фразеологізм є виразною експресивою, яка не лише привертає увагу реципієнтів, але й передає ставлення до описаних подій. Протилежне значення ('1. *вставн. словосп.* Уживається для вираження побажання кому-небудь чогось доброго' [11, с. 186]) передає розмовний фразеологізм у наступних прикладах: *Дай, Боже, щоб якнайшвидше каву ранкову пили спокійно в колі родини, друзів і коханих* (ГОРА, 14.02.2023); *І дай Бог, аби я виявився лжепророком...* – Геннадій Друзенко (Фабрика новин, 28.12.2023); *Вона – поряд, вона – разом, вона не відступить. Дай їй Боже сил* (Я з України, 12.01.2024).

Оцінно-модальне навантаження має виділена релігійна фразеологічна одиниця в тексті: *«Слава Богу, всі військовослужбовці залишилися*

живі...» – ділиться військовий. «Мабуть, все-таки нас Бог береже...» (Радіо Свобода, 04.03.2023). Подальший контекст засвідчує, що сакралізація релігійно маркованої усталеної словосполуки зберігається. Правда, лексикографічні праці не фіксують цієї частовживаної фраземи, однак подають близькі до неї варіанти *хвала Богу (богам), дякувати Богові* 'вставн. словосполучення. Уживається для вираження заспокоєння, морального полегшення у зв'язку з чим-небудь' [11, с. 742, 232].

Через воєнні обставини заголовки медійних матеріалів рясніють, на жаль, побажаннями, які християни використовують під час прощання з небіжчиком: «**Спочивайте з миром**»: *де й коли попрощаються з Монастирським та іншим керівництвом МВС* (24 канал, 20.01.2023); **Спочивай з миром, наш Герою!** (Дунаєвецька ТГ, 17.10.2023); **Олег Грама – спочивай з миром, Друже!** (Гайдай Руслан, 20.02.2023). Фразеологічний словник, однак, подає лише усталену словосполуку з *миром* 'З. зі сл. *Йди (ідіть), зоставайся (зоставайтесь) і т. ін.* Уживається для вираження доброго побажання (перев. при прощанні, розставанні); щасливо' [11, с. 389].

З Богом до перемоги! (Олександр Палій, 22.01.2023). Так завершує свої відеоблоги відомий історик, використовуючи християнське благословення-побажання. Загалом у період російсько-української війни спостерігаємо сакралізацію мовлення українців, зокрема зростання частотності вживання релігійної лексики та фразеології. І навіть тоді, коли такі мовні одиниці вжито в переносно-образному значенні, їхній зв'язок із релігійним першоджерелом зберігається.

Висновки та перспективи дослідження. У сучасних медіатекстах, як підтверджують українськомовні ютуб-матеріали, функціонують релігійні фразеологічні одиниці біблійного й фольклорного походження. Бібліїзми, джерелом яких є як старозавітні, так і новозавітні книги, – це здебільшого семантично та структурно трансформовані загальновідомі крилаті вислови, зрідка – маловідомі фраземи й цитати. Народнорозмовну фразеологію представляють формули мовленнєвого етикету християн (вітання, побажання, застереження, прощання, благословення), приказки та прислів'я з релігійною семантикою чи релігійними компонентами. Експресивність релігійної фразеології в аналізованих медійних текстах формують такі чинники: їхня належність до прецедентних мовних одиниць (зі збереженням релігійної стилістичної маркованості й поза контекстом), нетипове (навіть контрастне) стильове оточення, їхня семантична та формальна трансформація й відповідно переносно-образне вживання. Релігійним фразеологізмам властиві два семантично протилежні полюси: позитивне експресивне навантаження із конотаціями урочистості, шанобливості, гумору (коли йдеться про Україну, її воїнів) і негативно-оцінне – із відтінком згрубілості, зневажливості, іронії, сарказму (для вираження ставлення до дій російського агресора, а також до окре-

мих осіб і явищ у нашій державі). Релігійно марковані фраземи в медіатекстах є не лише засобами реалізації інтертекстуальності, але й експресемами, оскільки вони виконують експресивно-стилістичну роль, що є синтезом номінативної, емотивної, аксіологічної, волонтеративної, художньо-образної та оцінної функцій. Оскільки деяких відомих релігійних стійких словосполук, виявлених у мові ЗМІ, не представлено в сучасних фразеологічних словниках, українські лексикографи мають звернути більшу увагу на опис релігійної фразеології.

Перспективи дослідження вбачаємо у вивченні лінгводидактичного потенціалу й поглибленні лексикографічного опрацювання релігійної фразеології та лексики.

Література

1. Бабич Н. Д. «Сила Божа» в народній фразеології. *Бабич Н. Д. Богословський стиль української мови у контексті стилістичної науки*: зб. наук.-дидакт. праць. Чернівці: Вид. дім «Букрек», 2009. С. 118-123.
2. Гуйванюк Н. В. Лексичні й синтаксичні експресеми як засіб суб'єктивізації висловлення (на матеріалі творів буковинських письменників). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови*. 2011. Вип. 7. С. 90-96.
3. Коваль А. П. Спочатку було Слово: крилаті вислови біблійного походження в українській мові: монографія. 2-ге вид. Київ: Либідь, 2012. 312 с.
4. Коваль Т. Л. Засоби експресивізації українського газетного дискурсу початку ХХІ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Запоріжжя, 2011. 22 с.
5. Ковтун А. Фразеотвірний потенціал релігійної лексики в сучасній комунікації. *Лінгвостилістичні студії*. 2019. Вип. 10. С. 62-76.
6. Куза А. Українська релігійна фразеологія в лексикографічних працях кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Проблеми гуманітарних наук. Серія: Філологія*. 2022. № 52. С. 23-30.
7. Куза А. М. Українська релігійна фразеологія: особливості функціонування в сучасному мовному просторі: автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Львів, 2016. 20 с.
8. Піддубна Н. В. Теорія теолінгвістики: феномен біблійності в українській лінгвокультурі та омовлення релігійної картини світу (аналіз дискурсивної практики ХІХ ст.): монографія; передне слово, наук. ред. проф. Т. А. Космеди. Харків: Майдан, 2019. 448 с.
9. Сагаровський А. Теонім *Бог* у фразеологічному словнику Центральної Слобожанщини (Харківщини). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2021. Вип. 2 (46). С. 217-220.

10. Сизонов Д. Стилїстика фразеологїї в мультимедїйній комунїкацїї: пошук нового. *Вїсник Київського національного унїверситету іменї Тараса Шевченка. Серїя: Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2022. № 2 (32). С. 72-75.
11. Словник фразеологїзмів української мови / уклад.: В. М. Білоноженко та ін. Київ: Наук. думка, 2008. 1104 с.
12. Ципердюк О. Д. Експресивїзація релїгїйної лексики в сучасному інтернет-мовленнї (на матеріалї українськомовного ютуб-контенту). *Науковий вісник Міжнародного гуманїтарного унїверситету. Серїя: Фїлологія*. 2023. Вип. 63. С. 86-89.
13. Чаєнкова О. К. Фразеологїчні одиницї з компонентом-онїмом Бог (на матеріалї української, турецької та англїйської мов). *Вчені записки Таєрїйського національного унїверситету іменї В. І. Вернадського. Серїя: Фїлологія. Журналістика*. 2021. Том 32 (71). № 4. Ч. 2. С. 157-162.

RELIGIOUS PHRASEOLOGY AS AN EXPRESSEMA IN MODERN MEDIA TEXTS (BASED ON UKRAINIAN-LANGUAGE YOUTUBE CONTENT)

Oksana Tsyperdiuk

*Pre Carpathian National University by V. Stefanyk;
57 Shevchenko Street, Ivano-Frankivs'k, 76015, Ukraine;
ph. +380(342) 59-60-08; e-mail: oksana.tsyperdiuk@pnu.edu.ua*

The article examines the expressive potential of religious phraseological units in modern media broadcasting based on Ukrainian-language YouTube content. It was found that in the media texts of the period of the full-scale Russian-Ukrainian war, religious phraseology of mostly biblical and folklore origin was used as intertextual means. Biblicisms are considered, among which semantically and structurally transformed well-known sayings from the Holy Scriptures prevail, little-known phrases and quotations occasionally function. Religious vernacular phraseological units were analyzed: formulas of Christian speech etiquette, sayings, and proverbs with religious semantics or religious components. The expressive possibilities of the analyzed stable expressions are related to the fact that they belong to precedent linguistic units and retain their religious stylistic marking even outside the context. At the same time, the expressiveness of religious phraseologisms increases in an atypical contextual stylistic environment, as well as due to their semantic and formal transformation in mass media texts and, accordingly, figurative usage. It was observed that the expressiveness of religious phraseology is formed by two semantic poles: a positive expressive load with connotations of solemnity, respect, humor (applies mainly to Ukraine, its warriors)

and a negative-evaluative one – with a shade of rudeness, disdain, irony, sarcasm (to express the attitude towards the actions of Russia, its troops, as well as to individuals and phenomena within our state). It is emphasized that religiously marked phrasemes are expressemes in mass media texts since they perform an expressive and stylistic role, which combines, in addition to the nominative, also emotional, axiological, voluntative, artistic-figurative and evaluative components. It is claimed that not all religious phraseologisms found in the mass media language (even very well-known ones) are presented in lexicographic works, therefore, modern Ukrainian lexicographers are recommended to pay more attention to the description of religious phraseology.

Keywords: *religious phraseologism, biblicism, precedent linguistic unit, transformation of phraseologism, intertextuality, expresseme, expressiveness, media text, Internet broadcasting, You Tube content.*